

Türkiye'de Sofralık Üzüm Dışsatımına İlişkin Temel Yaklaşımlar ve Hedefler

Hülya UYSAL¹, Nihal CAN AĞIRBAŞ², Gamze SANER³

¹Bağcılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, MANİSA

²Osmangazi Üniversitesi Ziraat Fakültesi, ESKİŞEHİR

³Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi, İZMİR

Makale Künyesi

Araştırma Makalesi

Sorumlu Yazar

Nihal CAN AĞIRBAŞ
ncagirbas@ogu.edu.tr

Geliş Tarihi: 22.02.2016

Kabul Tarihi: 03.04.2016

Tarım Ekonomisi Dergisi
Cilt: 22 Sayı: 1 Sayfa: 11-17

Özet

Üzüm dünyada oldukça geniş alana yayılan meyve türlerinden biridir. Türkiye 468.792 hektar bağ alanı ile İspanya, Fransa, Çin, İtalya ve Güney Afrika'dan sonra 6. sırada gelmektedir. FAO, 2013 yılı verilerine göre Türkiye üzüm üretiminde de Çin, İtalya, ABD, İspanya ve Fransa'dan sonra 6. sıradadır. Türkiye sofralık üzüm üretiminde ekolojik açıdan yakaladığı avantajı dışsatıma yansıtamamaktadır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler açısından dışsatım gelirlerinin artırılması ve dış ticarete sağlıklı bir yapının kurulması büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada sofralık üzüm dış pazarındaki gelişmelerle birlikte, Türkiye'de sofralık üzüm dışsatımına yönelik olarak uygulanan politikalar incelenmiştir. Dış pazarda talep edilen çeşitler ve rakip ülkelerin durumuna yönelik değerlendirmeler yapılmıştır. Bunun için ikincil veri kaynaklarından yararlanılmış ve 2010-2015 yılları arasındaki veriler kullanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Sofralık üzüm, dışsatım, dış pazar, dışsatım politikaları

Basic Approaches and Targets Oriented to the Table Grape Exports in Turkey

Abstract

Grape is one of the fairly wide area of fruit species in the world. Turkey with 468 792 hectares of vineyards ranks sixth after Spain, France, China, Italy and South Africa. According to 2013 FAO data, the grape production ranks sixth after China, Italy, USA, Spain and France. Turkey has captured the ecological advantages of table grape production to export not reflect. Increasing the income from foreign sales in developing countries such as Turkey and the establishment of a healthy foreign trade structure is of great importance. The developments in the international markets for table grapes and table grapes policies applied for foreign sales in Turkey were investigated in this study. Varieties as claimed in foreign markets and were made assessment of the situation of the competitor countries. Secondary data sources were used for this and these data were used between the years 2010-2015.

Key words: Table grape, foreign exchange, foreign market, foreign exchange policies

1.GİRİŞ

Sıcak-ılıman iklim kuşağı bitkisi olan asma, 34° - 49° kuzey ve güney enlemleri arasında kolaylıkla üretilebilirken 50. enlem derecesinden sonra sera ve benzeri ortamlarda üretilebilmektedir (Winkler et al., 1974). Asmanın tarihi çok eskilere (M.Ö. 8500-4000) dayanmakta olup, tarihte Asurluların ve Hititlerin bağcılığa verdikleri önem ve Babil'in, ünlü asma bahçeleri herkes tarafından bilinmektedir (Fidan ve Yavaş, 1989).

Dünyada 7.155.187 hektar alanda 77.181.220 ton yaş üzüm üretilmiştir (FAO, 2013). Türkiye 468.792 hektar alanı ile İspanya, Fransa, Çin, İtalya ve G. Afrika'dan sonra 6. sırada gelmektedir. Üzüm üretiminde ise Çin, İtalya, ABD, İspanya ve Fransa'dan sonra 4.252.800 ton ile yine 6. sıradadır. Üzümler, ticari olarak değerlendirme şekillerine göre kurutmalık, sofralık, sıralık ve şaraplık olarak gruplandırılmaktadır. Dünyada üretilen üzümün % 71'i şaraplık, % 27'si sofralık ve % 2'si kurutmalık olarak değerlendirilmektedir (Anonim, 2015). Türkiye'de ise üretilen üzümün % 37'si çekirdekli ve çekirdeksiz kurutmalık, % 52'si sofralık (2.211.489 ton), % 11'i de şaraplık olarak değerlendirilmektedir (TÜİK, 2014).

Bu çalışmada Türkiye'nin dışsatımını arttırmaya yönelik öneriler geliştirilmiştir. Bu amaçla sofralık üzüm dış pazarındaki gelişmeler ve Türkiye'de sofralık üzüm dışsatımına yönelik uygulanan politikalar incelenmiştir. Dış pazarda talep edilen çeşitler ve rakip ülkelerin durumuna yönelik değerlendirmeler yapılmıştır.

2.MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmada bazı araştırmalar, raporlar ile yurt içi ve yurt dışında yayınlanmış konu ile ilgili çeşitli kayıt ve istatistiklerden yararlanılmıştır. 2010-2015 dönemine ilişkin veriler yardımıyla Türkiye ve dünyadaki sofralık üzüm üretim ve dışsatımına ilişkin

gelişmeler ortaya konulmuştur. Türkiye'de sofralık üzüm üretim ve dışsattımına yönelik uygulanan politikalar incelenerek dış pazarı arttırmaya yönelik değerlendirmeler yapılmıştır.

3.ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

3.1.Dünyada Belli Başlı Ülkelerde Sofralık Üzüm Üretimi

Dünya sofralık üzüm üretimi yaklaşık 21 milyon tondur. Dünyanın önemli sofralık üzüm üretici ülkeleri Çizelge 1'de görülmektedir. Buna göre Çin, Hindistan ve Türkiye ilk üç sırada yer almaktadır. 2005 yılından bu yana Çin'deki üretim artışından kaynaklı olarak dünya sofralık üzüm üretiminde sürekli bir artış söz konusudur. Güney yarım küresi ülkelerinden Güney Afrika ve Peru da sofralık üzüm üretimini arttıran ülkelerdir. 2015/2016 üretim sezonunda; Çin'in üretimi % 10 artarak 9,6 milyon tona ulaşmıştır ve artma eğilimi devam etmektedir. ABD'nin Kaliforniya eyaletinde kuraklık yaşanmasına rağmen 2014 yılına göre üzüm üretim miktarı 29.000 ton artarak 984.000 ton olmuştur. Şili'de bazı üretim bölgelerinde yaşanan selden dolayı üretim bir önceki yıla göre az miktar da olsa düşerek 925.000 ton olarak gerçekleşmiştir. AB'deki üretim İspanya'daki üretim artışına bağlı olarak 49.000 ton artarak 1,7 milyon ton olmuştur. Türkiye'nin sofralık üzüm üretimi, ilkbahar mevsiminde yaşanan dolu, don ve bunu izleyen yağışlardan dolayı %14,7 azalarak 2 milyon ton olmuştur (USDA, 2015).

Çizelge 1. Dünya Sofralık Üzüm Üretimi (1000 ton)

Ülkeler	Yıllar					
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
Çin	6.200	6.600	7.400	8.085	8800	9600
Hindistan	1.235	2.221	2.483	2.500	2.500	2500
Türkiye	2.150	2.200	2.200	2.200	2350	2005
Avrupa Birliği	2.090	1.898	1.724	1816	1.634	1683
Brezilya	1495	1515	1440	1437	1451	1460
Şili	1.215	1.175	1.195	1.055	929	925
ABD	865	857	874	1.013	955	984
Peru	297	365	398	500	500	510
Güney Afrika	245	286	262	252	291	294
Güney Kore	269	278	260	260	260	260
Diğer	855	823	929	859	921	851
Toplam	16.916	18.217	19.164	19.977	20.592	21.072

Kaynak: USDA Report, 2015

3.2.Dünyada Belli Başlı Ülkelerde Sofralık Üzüm Dışsattımı, Dışalım ve Tercih Edilen Üzüm Çeşitleri

Dünya sofralık üzüm dışsattımı 2,7 milyon ton civarındadır (Çizelge 2). Şili dünya sofralık üzüm dışsattımında 740.000 tonluk dışsattımı ile lider ülke olma konumunu devam ettirmektedir. ABD, Peru, G. Afrika ve Türkiye diğer önemli dışsattımcı ülkelerdir. Peru'nun dışsattımı Avrupa Birliği ve Çin'den gelen talebe bağlı olarak artış göstermektedir.

Çizelge 2. Dünya Sofralık Üzüm Dışsatım Miktarı (1000 ton)

Dış Satım Yapan Ülkeler	Yıllar					
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
Şili	854	812	856	732	750	740
ABD	327	346	357	416	389	390
G. Afrika	203	246	235	226	264	266
Peru	121	149	177	267	280	295
Türkiye	236	241	209	204	260	179
Hong Kong	109	124	105	164	172	175
Meksika	171	138	168	150	152	163
Çin	88	106	123	104	130	165
AB	128	134	150	152	102	105
Hindistan	72	114	151	142	74	100
Diğer	149	139	142	130	138	141
Toplam	2458	2548	2673	2687	2711	2719

Kaynak: USDA Report, 2015

Sofralık üzüm dışalımında AB ülkeleri ilk sırada yer almaktadır (Çizelge 3). AB ülkeleri içerisinde de Hollanda, Almanya ve İngiltere en büyük alıcılardır. Hollanda, aynı zamanda re-export amacıyla sofralık üzüm dışalımında önemli ülkeler arasına girmektedir. Sofralık üzümde dünyanın önemli üretici ve dışatımcı ülkesi olan ABD kendi üretim döneminin farklılığından kaynaklanan nedenle aynı zamanda sofralık üzüm dışalımcısı bir ülkedir. Bunu Rusya, Çin, Hong Kong ile Kanada izlemektedir.

Çizelge 3. Dünya Sofralık Üzüm Dış Alım Miktarı (1000 ton)

Ülkeler	Yıllar					
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
AB	552	581	560	577	603	600
ABD	580	533	567	519	547	540
Rusya	408	393	389	349	301	250
Çin	118	150	159	231	226	250
Hong Kong	143	163	144	210	215	220
Kanada	189	173	176	182	177	178
Tayland	35	63	85	87	89	90
G.Kore	45	53	55	60	66	63
Meksika	61	75	59	77	69	68
Kazakistan	20	55	80	28	67	73
Diğer	246	276	275	286	284	278
Toplam	2396	2514	2549	2607	2644	2609

Kaynak: USDA Report, 2015

Ülkelere göre tercih edilen üzüm çeşitleri farklılık gösterebilmektedir. Thompson Seedless İngiltere'de en çok tercih edilen çeşittir. Diğer ülkelerde daha olgun ve sarı renkli Thompson Seedless çeşidi tercih edilirken, İskandinav ülkeleri ve İngiltere'de yeşil renkli olanı tercih edilmektedir. Bunun dışında hafif kırmızı renkli Flame Seedless çeşidi de genelde İngiltere'de çok tercih edilen bir çeşittir. Siyah çekirdekli bir çeşit olan Ribier; Kuzey Avrupa Ülkelerinde tercih edilen bir çeşittir. Siyah çekirdekli çeşitler İskandinav ülkeleri, Hollanda gibi Kuzey Avrupalı tüketicilerin alışkın olduğu çeşitlerdir. Erkenci çeşitlerden Perlette ve iri taneli beyaz çekirdeksiz bir çeşit olan Superior Seedless de tercih edilen çeşitlerdendir. Thompson Seedless çeşidinin fiyatı diğer çekirdekli çeşitlerin fiyatından daha düşüktür. Kuzey Avrupa ülkelerinde ve ABD'de de çekirdeksiz çeşitlere eğilim daha yüksektir. Fransa'da koyu renkli ve iri taneli çekirdekli çeşitlerin oldukça önemli bir pazarı bulunmaktadır. Renkli üzümlerin sağlık üzerindeki olumlu etkileri nedeniyle Almanya, Hollanda, Avusturya, Rusya Federasyonu ve Doğu Avrupa ülkelerinde de bu yöndeki bir eğilim her geçen gün artmaktadır.

3.3. Türkiye'nin Dışsatımını Yaptığı Üzüm Çeşitleri ve Dışsatım Yapılan Ülkeler

Türkiye'de alan, üretim ve dışsatım açısından en önemli çeşit Sultani Çekirdeksizdir. 2014 yılında dışsatım yapılan üzüm çeşitleri içerisinde Sultani Çekirdeksizin oranı %71,6'dır (TÜİK, 2014). Bu çeşit dışında; Ergin çekirdeksizi, Uslu, Superior Seedless, Perlette, Razakı (Mevlana) gibi üzüm çeşitlerinin de dışsatım gerçekleştirilmiştir. Çizelge 4'de 2014 yılında dışsatımları gerçekleştirilen çeşitlere yer verilmiştir. Bu çeşitler genelde yerel çeşitler olup sofralık üzüm açısından istenilen kalite ve standartları yakalayamamıştır (Koçtürk and Engindeniz, 2009). Talebe göre üretilen çeşitlerin planlanması gerekmektedir.

Çizelge 4. Dünya Sofralık Üzüm Üretimi (1000 ton)

Üzüm Çeşitleri	Miktar (Ton)	%	Değer (1000 \$)	%	Birim Fiyat (\$/Ton)
Sultani Çekirdeksiz Üzümü	186.465,47	71,64	140.337,00	69,05	753
Razakı	3.815,84	1,47	3.826,95	1,88	1003
Tarsus Beyazı	180	0,07	171,85	0,08	955
Müşküle	167,48	0,06	121,15	0,06	723
Kardinal	471,16	0,18	368,45	0,18	782
Perlette	4.365,16	1,68	3.336,73	1,64	764
Superior (Super) Çekirdeksiz	10.001,99	3,84	6.810,20	3,35	681
Antep Karası	144,93	0,06	136,49	0,07	942
Hatun Parmağı	1849,33	0,71	1407,48	0,69	761
Yalova İncisi	27,15	0,01	14,93	0,01	550
Ergin Çekirdeksiz Üzümü	21.258,36	8,17	19.182,11	9,44	902
Uslu Üzümü	15731,91	6,04	12614,66	6,21	802
Red Globe	15,91	0,01	47,73	0,02	3000
Diğer	15.789,98	6,07	14.855,39	7,32	921
Toplam	260.284,67	100,00	203.231,12	100,00	781

Kaynak: USDA Report, 2014

Türkiye sofralık üzüm dışsatımının büyük çoğunluğunu Rusya Federasyonu'na yapmaktadır. Önceki yıllarda daha yüksek olan AB pazarının payı %10'un altına düşmüştür. AB ülkeleri içerisinde Almanya, Hollanda, İngiltere ve Avusturya Türkiye'nin dışsatım yaptığı önemli ülkelerdir. Son 10 yıl içerisinde Türkiye'den Rusya Federasyonu ve Ukrayna'ya yapılan dışsatımda büyük artışlar yaşanırken AB ülkelerinin payında ise bir azalma söz konusudur. AB'ne üye ülkeler Ortak Tarım Politikası çerçevesinde (EC) 2789/1999 no'lu komisyon tüzüğü ile sofralık üzüm pazarlama standartlarını belirlemişlerdir. Standartlara uymayan ürünlerin birlik içinde pazarlanması yasaktır (Anonymous, 1999).

3.4. Türkiye'de Sofralık Üzüm Üretim ve Dışsatımına Yönelik Uygulanan Politikalar, Hedefler

Sofralık üzüm dünya pazarında; en büyük alıcı AB ülkeleri olup bunu ABD ve Rusya Federasyonu izlemektedir. AB içerisinde ise 2014 yılı verilerine göre en çok dışsalımı, Almanya, İngiltere ve Fransa yapmıştır.

Türkiye sofralık üzüm dış satımının %62'sini Rusya Federasyonu'na yapmaktadır (Çizelge 5). Ancak 2015 yılında Rusya Federasyonu ile yaşanan siyasi kriz nedeniyle Rusya tarafından dış alımına ambargo konulan tarım ürünleri içerisinde sofralık üzüm de yer almaktadır. Dolayısıyla mevcut durum çözümlenmediği takdirde Türkiye sofralık üzüm dışsatımında sorunlar yaşayabilecektir. Bu nedenle Türkiye yeni pazar arayışlarına yönelmek durumundadır. Çizelge 5'den de görüldüğü gibi Türkiye, sofralık üzümü; AB ülkelerine daha yüksek fiyattan pazarlayabilmektedir. Dolayısıyla Türkiye gelecekte AB'deki pazar payını arttırmayı hedeflemektedir.

Çizelge 5. Türkiye Sofralık Üzüm Dışsattımının Ülkelere Göre Dağılımı (2014)

Ülkeler	Miktar (kg)	%	Değer (\$)	%	Birim Fiyat (\$/Ton)
Rusya Federasyonu	162.376.221	62,38	128.957.402	63,45	794
Ukrayna	18.504.623	7,11	12.324.216	6,06	666
Almanya	12.651.298	4,86	12.228.940	6,02	967
Avusturya	974,675	0,37	1.037.132	0,51	1064
Belçika	203,045	0,08	245,579	0,12	1209
İngiltere	1.786.559	0,69	2.097.799	1,03	1174
Hollanda	2.270.929	0,87	1.997.101	0,98	879
Suudi Arabistan	5.505.457	2,12	3.676.375	1,81	668
Birleşik Arap Emirlikleri	3.422.592	1,31	2.507.903	1,23	733
Diğer	52.589.269	20,2	38.158.672	18,78	726
Toplam	260.284.668	100	203.231.119	100	781

Kaynak: USDA Report, 2014

Dünyada en önemli pazar olan AB'de, dışalım Kasım sonu-Aralık başı gibi Güney Afrika ve Şili'den başlamakta ve Mart sonu-Nisan başına kadar bu ülkelerden yapılan dışalım devam etmektedir. Mayıs ayında Peru ve Brezilya ürünleri pazara girmekte, bunu Mısır ve Hindistan izlemektedir. Temmuz sonunda İspanya ve İtalya ürünleri başlamakta ve bu dönemde birlik dışından yapılan dışalımda bir azalma görülmektedir (USDA Report, 2015). Türkiye bu dönemde (Ağustos-Aralık) AB dışından dışalımın yapıldığı bir ülkedir. AB'de Ortak piyasa düzeni kapsamındaki bazı tarım ürünlerinin dışalımında "giriş fiyatı" (Entry Price) uygulaması mevcuttur. Sofralık üzümde bu kapsamda bir üründür. Buna göre, dışalım sırasında, ürünün "giriş fiyatı"na ve dönemine bağlı olarak farklı gümrük oranları uygulanmaktadır. 1 Ocak-14 Temmuz arasında %11,5; 15-20 Temmuz arasında %14,1; 21 Temmuz-31 Ekim arasında %14,1-17,6; 1-20 Kasım arasında %11,5-14,4; 21 Kasım-31 Aralık arasında %11,5 oranında gümrük bedeli alınmaktadır (Anonim, 2015). Buna benzer uygulamalardan dışsattımcıların olumsuz etkilenmelerini önlemeye yönelik olarak dışsattımda geri ödeme uygulamasına gidilmelidir. Buna yönelik uygulamalar yıllar içerisinde zaman zaman uygulanmıştır. 2015 yılında "tarımsal ürünlerde ihracat iadesi yardımlarına ilişkin" alınan komisyon kararı ile 140 TL/ton iade gerçekleştirilmiştir. (14.02.2015 tarih ve 29267 sayılı R.G).

Üretimin, kalite ve miktar açısından talebe göre düzenlenmesini sağlamak, üretim maliyetlerini düşürmek ve üretici fiyatlarında istikrarı sağlamak, özellikle su, toprak ve peyzaj kalitesini koruyacak ve biyoçeşitliliği muhafaza edecek üretim uygulamalarının, tekniklerinin ve çevreyle dost atık yönetimi uygulamalarının yaygınlaştırılmasını sağlamak amacıyla üretici örgütleri kurulmuştur (EC, 2003). AB ülkelerinde, meyve-sebze üreticilerinin yasal açıdan bir kuruluşa üye olma zorunluluğu bulunmamaktadır. Ancak herhangi bir örgüte üye olmayan üreticiler bazı desteklerden yararlanamamaktadırlar (Eraktan vd., 2002). Üretici örgütleri; pazardan ürünlerin geri çekilmesinde, ürünlerin çevreyi dikkate alan çevre dostu yöntemlere göre üretilmesinde ve pazarlanmasında rol oynamaktadırlar (Eraktan vd., 2002). Üretici örgütlerinin, ürünün saklanması, korunması ve pazarlanması ile ilgili teknik yapıya da sahip olmaları gerekmektedir. Üretici örgütlerinin resmi olarak tanınabilmesi için ilk kriter asgari üye sayısı ve asgari pazarlanabilen ürün miktarına ulaşmalarıdır. Meyve ve sebze ürünleri için en az 20 üretici bulunması ve bu üreticilerin o bölgedeki üretimini asgari %15'ini gerçekleştirmeleri istenmektedir (Atış ve Artukoğlu, 2005).

Türkiye'de AB Ortak Tarım Politikasında olduğu gibi tarımsal ürünler ve üreticiler için geliştirilen yardım ve destek araçlarına yönelik sağlıklı bir piyasa düzenlemesi henüz mevcut değildir. 2789/1999/EC sayılı Sofralık üzüm için pazarlama standartlarını belirleyen 22 Aralık 1999 tarihli Komisyon Tüzüğüne göre revize edilen TS 101 Sofralık Üzüm Standardının Dış Ticarete Zorunlu Uygulamaya Konulmasına İlişkin Tebliğ (2004/32) yürürlüğe girmiştir (13.06.2004 tarih ve 25491 sayılı R.G.). Türkiye'de yaş meyve ve sebze alt sektörü ile ilgili en göze çarpan düzenleme 4367 sayılı Yaş Meyve ve Sebze Ticaretini Düzenleyen ve Toptancı Hallerine ilişkin yasadır. Bu yasa ile mallarını belediye sınırları veya yakınlarında perakende olarak pazarlayanlara, mallarını toptancı halden satın aldıklarını belgeleme zorunluluğu getirilmiştir. Toptancı Hallerde satışların; üreticiler, üretici birlikleri, komisyoncular ile kendi namına ve hesaplarına olmak üzere yaş sebze ve meyve toptan ticareti ile uğraşan gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılabileceği hükümlerine yer verilmiştir (Demirbaş, 2001).

Türkiye'de, dışsattımda pazarlama kolaylığı sağlamak ve iç tüketimde de toplum sağlığı için üretimde sertifikalı modellerin yaygınlaştırılması önemlidir (Söylemezoğlu, 2015 vd.).

Son dönemlerde yapılan önemli düzenlemeler olarak; Üretici Birlikleri Kanunu, İyi Tarım Uygulamaları Yönetmeliği ve Organik Tarım Yasasını saymak mümkündür. Bu yasa ile üretimi talebe göre planlamak, ürün kalitesini iyileştirmek, kendi mülkiyetine almamak kaydıyla pazarda geçerli norm ve standartlara uygun ürün sevk etmek, ürünlerin ulusal ve uluslararası

ölçekte pazarlama gücünü artırıcı önlemler almak üzere tarım üreticilerinin ürün veya ürün grubu bazında bir araya gelmeleri amaçlanmıştır. Birlikler; ürün veya ürün grubu bazında faaliyet gösteren ve tüzüklerinde belirlenen miktardaki tarımsal üretimi bu kuruluşlar aracılığıyla pazarlamayı taahhüt eden, en az 16 tarım üreticisinin bir araya gelmesiyle, asgari ilçe düzeyinde kurulabilecektir. Birliğin toplam üretim kapasitesinin ürün bazında, Bakanlık tarafından yönetmelikle belirlenecek asgari düzeyin altında olmaması gerekmektedir (06.07.2004 tarih ve 25514 sayılı R.G). Bitkisel üretim konularında üretici birliği kurmak isteyen üreticilerin toplam asgari üretim miktarlarının, ilçe'deki toplam üretimin %10'unu karşılaması gerekmektedir. İlçe'deki üretim ilin toplam üretiminin %50'sini aşması durumunda kapasite koşulu asgari %5 olarak uygulanmaktadır. Ancak Tarımsal Üretici Birlikleri Yasasında finansal kaynak olarak gösterilen; aidat, yurtiçi ve yurtdışından sağlanan bağış, fon ve yardımlar ile bu birliklerin verilen görevleri yerine getirmesi de kolay görünmemektedir. Gerekli finansal alt yapının aidat ve bağışlarla değil, TOBB, TİM ve TZOB yasalarında olduğu gibi zorunlu kesintiler yoluyla sağlanması birlikleri güçlü duruma getirebilecektir. Ayrıca üretici birliklerinin aracılığı ile pazarlanan ürünlerin satış bedeli üzerinden kesilecek hizmet payı alma yetkileri de bulunmaktadır (06.07.2004 tarih ve 25514 sayılı R.G).

7 Aralık 2010 tarih ve 27778 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan; İyi Tarım Uygulamalarına İlişkin Yönetmelik ile de çevre, insan ve hayvan sağlığına zarar vermeyen bir tarımsal üretimin yapılması doğal kaynakların korunması, tarımda izlenebilirlik ve sürdürülebilirlik ile gıda güvenliğinin sağlanması amaçlanmıştır. Bu yönetmelik; iyi tarım uygulamalarının genel kuralları, kontrol ve sertifikasyon sistemi ile komitenin, il müdürlüklerinin, üreticilerin, üretici örgütlerinin, girişimcilerin, kontrol ve sertifikasyon kuruluşlarının, kontrolörlerin, sertifikatörlerin ve iç kontrolörlerin görev ve sorumlulukları ile denetim esaslarını kapsamaktadır.

Bunun dışında meyve ve sebze sektörünü geliştirmek açısından yapılan bir diğer politika uygulaması da, iyi tarım uygulamaları, organik tarım ürünleri, kontrollü örtü altı tarımı ve diğer üretim şekillerini kapsayan kredilere sübvansiyonlu faiz oranı uygulamasıdır. 2015 yılı itibarıyla Çiftçi Kayıt Sistemine dahil üreticilere; 70 TL/da organik tarım, 50 TL/da iyi tarım uygulamaları desteği verilmesine ilişkin karar 8 Nisan 2015 tarih ve 29330 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bağcılığa uygun coğrafi bölgelerin belirlenmesini, bağ alanları ile asma ve üzümde elde edilen ürünlerin çeşit ve miktarlarının tespiti, planlanmasını, kaliteli ve sağlıklı ürün yetiştirme ile işlemeye yönelik önlemlerin, sertifikalı asma fidanı üretimini ve bu fidanlarla modern bağ tesisinin teşvik edilmesini, üretici, işleyici ve ticaretini yapanları kayıt altına alınarak veri tabanının oluşturulmasını sağlamak amacıyla oluşturulan bağcılık yönetmeliği de 30.12.2006 tarih ve 26392 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Tarımsal üretimde teknoloji kullanımının teşvik edilmesine yönelik olarak 07 Ocak 2007 tarihli ve 26396 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2006/11483 sayılı karar ile üretim maliyetlerini etkileyen mazot ve kimyevi gübre için çiftçilere destekleme ödemesi yapılması uygulaması getirilmiştir. 2015 yılı itibarıyla Çiftçi Kayıt Sistemine dahil üreticilere; 4,85 TL/da mazot, 6,6 TL/da gübre desteği ve 2,5 TL/da toprak analizi desteği verilmiştir. Ayrıca sertifikalı fidanla bağ tesisine de 280 TL/da verilmiştir (08.04.2015 tarih ve 29320 sayılı R.G).

4.SONUÇ

Türkiye sofralık üzüm üretiminde önemli bir ülke olmakla beraber dışsatım açısından üretimdeki potansiyelini değerlendirememektedir. Dış satımda neredeyse tek bir çeşitle (Sultani Çekirdeksiz) yer almakta bu çeşit de istenilen kalitede üretilememektedir. Günümüzde kaliteli, güvenilir ürünlere olan talebin artması nedeni ile üretimde ve pazarlama aşamasında yapılacak planlama ve iyileştirmeler büyük önem taşımaktadır. Bunun için de amaca yönelik şekilde dünya standartlarına uygun üretimin yapılması gerekmektedir. İstenilen kalite ve standartlarda üzüm üretebilmek, üründe çeşitliliğe gidebilmek için üretim, ürün işleme ve pazarlama aşamalarındaki birtakım sorumlulukların üretici ve dışsatımcı tarafından üstlenilmesi gerekmektedir. Özellikle dış pazarda Türkiye'yi en çok zorlayan konulardan biri olan ilaç kalıntısına ilişkin izlenebilirlik sistemi önem taşımaktadır. Dolayısıyla üretimde başlayan ve dışsatımla devam eden süreçte, üretimde kalitenin artırılıp dünyada kabul gören Superior Seedless (Sugraone), Flame Seedless, Crimson Seedless, gibi çekirdeksiz çeşitler ve Red Globe gibi gösterişli çeşitlerin uygun ekolojilerde üretimi artırılmalıdır. Gerek Türkiye'de yapılan ıslah çalışmaları ile geliştirilen gerekse introduksiyon yoluyla yurt dışından getirilecek yeni çeşitlerle uluslararası pazarlarda arayışlar sürdürülmelidir. Mevcut pazarları korumada ya da yeni pazarlar bulmada açılımlar sağlanabilmesi için, mevcut Sultani Çekirdeksiz üzüm çeşidinde kalite iyileştirilmesi yapılmalıdır. Erkenci çeşitlerle AB pazarına üzüm dışsatımı hedeflenmelidir. Son olarak da iyi tarım uygulamaları ile üründe belli bir kalite güvencesi ve pazarlamada izlenebilirlik yaygınlaştırılmalıdır. İzlenebilirlik konusu uzman tarım danışmanları eliyle desteklenmeli ve bu şekilde Türkiye'nin üzüm pazarlamasında en önde gelen sorunu olan pestisit kalıntısıyla da baş edilme yolunda bir adım atılmış olmalıdır.

KAYNAKLAR

- Anonim, 2015. <http://www.mevzuat.net/abn/ana.aspx> Erişim tarihi: 25/03/2016
- Anonymous, 1999. *Official Journal of The European Communities Commission Regulation (EC) No 2789/1999 of 22 December 1999 Laying Down The Marketing Standard for Table Grapes.* (<http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dat/1999tablegrape>)
- Atış, E., Artukoğlu, M., 2005. "AB'de Meyve-Sebze Ortak Piyasa Düzenleri ve Türkiye'nin Uyumu Açısından Değerlendirilmesi", *Türk Tarım Politikasının AB Ortak Tarım Politikasına Uyumu Paneli, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Yayın No: 134, Ankara.*
- EC, 2003. *The Horticulture Sector in the European Union*, Ed: Eugene Leguen de Lacroix, EC Directorate-General for Agriculture.
- Eraktan, G., Olhan, E., Özkan, Z., 2002. *AB'de Meyve-Sebze Alt Sektöründe Uygulanan Politikalar, Avrupa Birliğine Uyum Aşamasında Bahçe Bitkileri Tarımı*, 25-26 Nisan 1002, Ankara, s: 11-24.
- Food Agriculture Organization (FAO), 2014. <http://www.fao.org> Erişim tarihi: 21/10/2015.
- Koçtürk, M., Engindeniz, S., 2009. *Energy and Cost Analysis of Sultana Grape Growing: A Case Study of Manisa, West Turkey, African Journal of Agricultural Research*, 4(10):938-943.
- Söylemezoğlu, G., vd, 2015, *Bağcılığın Geliştirilmesi Yöntemleri ve Üretim Hedefleri, Türkiye Ziraat Mühendisliği VIII. Teknik Kongresi Bildiriler Kitabı-1*, 12-16 Ocak, Ankara, s.606-629.
- T.C. Resmi Gazete, 2004, Sayı: 25514, Tarih: 6 Temmuz.
- T.C. Resmi Gazete, 2006, Sayı: 26392, Tarih: 30 Aralık.
- T.C. Resmi Gazete, 2007, Sayı: 26396, Tarih: 7 Ocak.
- T.C. Resmi Gazete, 2010, Sayı: 27778, Tarih: 7 Aralık.
- T.C. Resmi Gazete, 2015, Sayı: 29267, Tarih: 14 Şubat.
- T.C. Resmi Gazete, 2015, Sayı: 29320, Tarih: 8 Nisan.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2014. <http://tuikapp.tuik.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel> Erişim tarihi: 21/10/2015
- USDA Report, 2015. *Fresh Deciduous Fruit: World Markets and Trade (Apples, Grapes, & Pears)* <http://apps.fas.usda.gov/psdonline/circulars/fruit.pdf> Erişim tarihi: 28/03/2016.
- Winkler A.J., Cook, J.A., Klewer, W.M. & Lider, L.A., 1974, *General Viticulture*, Univ. Calif. Press. Berkeley, Los Angeles.